

3. Діденко Н. Г. *Порушення прав і свобод громадян у війні Росії проти України. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в пост воєнний період в Україні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15-28 квітня 2022 року / ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. С. 119-123.

4. Чорний М. В. *Історичні аспекти міжнародного гуманітарного права. Російсько-українська війна: право, безпека, світ*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року / Нац. акад. внутр. справ, 2022. 244 с.

*Науковий керівник: Канєнберг-Сандул Оксана Костянтинівна к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### **Колеснікова Анастасія Андріївна**

*здобувач вищої освіти факультету цивільної та господарської юстиції  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

#### **ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Загальна концепція міжнародного публічного права трактує термін «прав людини», як такі права, що притаманні кожній людині в силу того, що вона є людиною; це природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя. Таким чином, логічним є твердження, що права людини є невід'ємними від індивіда, вони є поза територією та нацією, а також є безпосереднім об'єктом міжнародно-правового регулювання і захисту.

На національному рівні права людини в Україні закріплені та гарантовані міжнародними угодами нашої країни, а також Конституцією. Зокрема, положення статті 21 Конституції України безпосередньо визначають, що всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Відповідно до приписів статті 22 Основного Закону держави, конституційні права і свободи гарантуються і не

можуть бути скасовані [1]. Разом з тим, у зв'язку з початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації на території України, забезпечення основоположних прав людини опинилося під загрозою. Оскільки права людини в умовах воєнного стану є особливо вразливими, а їх захист може бути ускладненим, тема даного наукового дослідження наразі є вкрай важливою та актуальною.

Диспозицією статті 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [2], а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

З аналізу можливих обмежень прав фізичних осіб в умовах воєнного стану можливо виокремити наступний перелік: 1) обмеження першочергово стосуються запровадження трудової повинності для окремих категорій працездатних осіб, які не залучені до роботи у сфері забезпечення життєдіяльності населення, оборонній сфері і не заброньовані за підприємствами, установами та організаціями. Порядок запровадження трудової повинності регламентовано безпосередньо Порядком залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану [4]. До суспільно корисних робіт можуть бути залучені виключно працездатні особи віком від 16 років, які не мають обмежень за станом здоров'я до роботи в умовах воєнного стану, а саме: безробітні та інші незайняті особи; працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств (за погодженням з їх керівниками), - у порядку переведення; особи, зайняті в особистому селянському господарстві; студенти вищих, учні

та слухачі професійно-технічних навчальних закладів; особи, які забезпечують себе роботою самостійно.

2) запровадження комендантської години;

3) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів;

4) перевірка документи в осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України.

5) встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

6) заборона торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, а також зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами;

Під час дії правового режиму воєнного стану уповноважені органи мають право також забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів, а також регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації та забороняти передачу інформації через комп'ютерні мережі.

Тобто, запровадження воєнного стану в Україні значно ускладнює гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Водночас, положення частини 2 статті 64 Конституції України містять перелік прав і свобод людини, обмежувати які, навіть у воєнний час, забороняється. До них, зокрема, відносяться: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; право на громадянство та на зміну громадянства; право на життя; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; право надсилати

індивідуальні чи колективні письмові звернення та на обґрунтовану відповідь на них; право на житло; на рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї; рівність прав дітей незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним; право на судовий захист прав і свобод людини і громадянина; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди; право знати свої права і обов'язки; гарантія, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; право на правову допомогу; право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; неможливість бути двічі притягненому до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; презумпція невинуватості; гарантія того, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Наведені права є абсолютними, тобто неможливі жодні відступи та жодні обмеження у здійсненні цих прав, навіть при умові надзвичайного та воєнного стану.

Закріплення переліку прав, які не можуть бути обмежені навіть у час дії воєнного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина. Так, у разі дії воєнного чи надзвичайного стану це не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання, для будь-яких обмежень права на життя, свободу думки, совісті, релігії в розумінні цих прав і свобод, прийнятому в Міжнародному пакті про громадянські й політичні права й у законах України.

Підсумовуючи все викладене вище, можна сформулювати наступні висновки: запровадження воєнного стану в Україні значно ускладнює гарантування державою прав громадян в умовах об'єктивної необхідності їх часткового обмеження. Разом з тим, заходи, які обмежують права людини, мають бути проведені у відповідності із чинним законодавством і не можуть суттєво обмежувати основоположні права громадян. Крім цього, будь-які обмеження повинні бути співмірними з цілями, які вони переслідують.

Джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 року (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> ).
2. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> ).
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>)
4. Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 р. № 753 (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF#Text>).

*Науковий керівник: Канєнберг-Сандул Оксана Костянтинівна к.ю.н., доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»*